

TUDOR DINU

Filologia neogreacă în slujba cunoașterii culturii române medievale și moderne

Rezumatul tezei de abilitare

1. Rezumat în limba română

Absolvent cu media maximă (10,00) al secției de filologie clasică (licență și master) a Universității din București, m-am preocupat, încă de pe băncile Facultății, să mă specializez și în domeniul limbii și literaturii neogrecești, frecventând toate cursurile de profil oferite pe atunci în învățământul superior românesc. Cum însă acestea nu erau suficiente, am urmat cursuri aprofundate și în cadrul unora dintre cele mai prestigioase instituții academice din Grecia (Universitatea Mării Egee, 2002, Universitatea Aristotel din Salonic, 2004, Institutul de Studii Balcanice din Salonic, 2004, Universitatea din Atena, 2006), unde am avut ocazia să îmi fac ucenicia științifică, pe lângă personalități de prim rang ale domeniului, precum profesorii Konstantinos Dimadis și Konstantinos Minas.

În acest fel, am putut, sub atenta îndrumare a doamnei profesoare Florica Bechet, să pun umărul la înființarea primului program universitar de limbă și literatură neogreacă din România, care, în urma a cincisprezece ani de muncă asiduă, a devenit unul dintre cele mai repute din estul Europei. În organizarea acestuia am dat în egală măsură importanță asigurării înaltei calificări academice și, respectiv, pregătirii practice a studenților, astfel încât aceștia să devină competitivi pe o piață a muncii tot mai restrictivă. Permanent preocupat de aceste obiective, am inițiat un amplu program de acordare de burse private, care să le dea șansa unor tineri meritoși, dar fără posibilități materiale, să urmeze studii universitare de neogreacă. Am inițiat, de asemenea, un parteneriat cu Camera de Comerț Eleno-Română și cu alte organizații ale oamenilor de afaceri greci în vederea angajării, imediat după absolvire, a celor mai valoroși *alumni* ai secției. În egală măsură, dezvoltând o colaborare fructuoasă cu mediul de afaceri, am reușit să atrag finanțări considerabile de natură să îngăduie nu doar reînnoirea bazei materiale a catedrei de filologie clasică a Universității din București, ci și desfășurarea unor manifestări cultural-științifice ori a unor proiecte de cercetare de pionierat.

Încă de la începutul carierei mele, am considerat drept o prioritate absolută identificarea unor nișe de cercetare care să îmi permită să aduc o contribuție științifică originală de natură să intereseze în egală măsură cultura română și pe cea greacă. Din acest motiv am ales ca subiect al tezei mele de doctorat poemele lui Stavrinos și Palamedes despre Mihai Viteazul pe care le-am studiat exhaustiv, din punct de vedere lingvistic, literar și istoric, contribuind deopotrivă la mai buna cunoaștere a limbii grecești din perioada stăpânirii otomane, a evoluției eposului grec și a tumultoasei epoci a domnului Primei Uniri. Grație acestui aport personal teza mea de doctorat a fost acceptată spre publicare de prestigioasa editură Humanitas, unde a apărut în anul 2008 sub titlul *Mihai Viteazul – erou al eposului grec* împreună cu un amplu rezumat în limba greacă, menit a face accesibile și lumii academice elenofone concluziile cercetărilor mele. Momentul nu a reprezentat însă un sfârșit de drum, ci, dimpotrivă, m-a ambiționat să întreprind în continuare unele cercetări conexe dedicate legăturilor lui Mihai Viteazul cu lumea greacă a epocii ori prezențelor grecești în Țara Românească de la cumpăna dintre veacurile XVI și XVII.

Conștient, pe de altă parte, de necesitatea reînnoirii periodice a temelor de cercetare, mi-am îndreptat ulterior atenția spre unul dintre marii oameni de litere ai Iluminismului neoelen, Nicolae Mavrocordat, nimeni altul decât singurul domn însemnat al Țărilor Române căruia nu îi fusese până în acel moment închinată nici o monografie. Încercarea mea de a complini acest gol nu s-a făcut într-o manieră izolată, ci, în primul rând, prin raportarea principelui grec la marele său rival român atât în arena politicii, cât și în empireul literar, Dimitrie Cantemir. Și, desigur, am avut grijă să plasez figurile celor doi domni cărturari pe fondul dramaticelor evoluții geopolitice ce au zguduit la începutul veacului XVIII principatele Române devenite un câmp de confruntare între Imperiul Habsburgic, Rusia și Turcia. În acest fel cartea mea *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat, Rivalități politice și literare la începutul secolului XVIII* (Humanitas, 2011), construită în proporție covârșitoare prin recursul la sursele primare din epocă, a ajuns să reprezinte nu pur și simplu o biografie în oglindă, ci o frescă a unei întregi epoci, o lucrare interdisciplinară în care istoria, filologia, teologia, filosofia, istoria artei și a muzicii se îmbină într-un tot unitar în buna tradiție a filologiei antice.

Încurajat de succesul cărții, distinse cu premiul *Petru Creția* al Muzeului Național al Literaturii Române pe anul 2012, dar și de familiarizarea cu începuturile epocii fanariote, am demarat un proiect și mai ambițios urmărind reconstituirea imaginii de ansamblu a civilizației româno-greco-orientale dezvoltate în capitala Țării Românești în perioada 1716-1821

(*Bucureștiul fanariot*). Structurată sub forma a trei volume, aceasta se dorește a fi cea mai amplă lucrare dedicată vreodată capitalei române (peste 1.500 de pagini), cuprinzând capitole despre cadrul geografic și topografia orașului, arhitectura civilă și religioasă, ceremoniile politice și religioase desfășurate în cetatea de scaun a Valahiei, războaiele, năvălirile, răzmerițele și catastrofele naturale ce au zguduit orașul, administrația Bucureștilor, asistența socială și medicală, activitatea economică, traiul de zi cu zi, viața mondenă, dar și culturală, ori contribuția comunităților alogene la conturarea profilului Bucureștilor. Primul dintre aceste volume ***Bucureștiul fanariot, Biserici, ceremonii, războaie***, (517 + 32 pag) a văzut deja lumina tiparului la editura Humanitas în anul 2015, bucurându-se de recenzii elogioase din partea specialiștilor, în vreme ce al doilea este în lucru într-o stare avansată.

În paralel cu această cercetare, constatând importanța pe care o dețin tablourile votive pentru cunoașterea societății române a veacului XVIII, am demarat o amplă campanie de identificare și fotografiere a imaginilor ctitorilor păstrate în bisericile construite în Țara Românească și Moldova în perioada 1711-1821. Am vizitat astfel peste 230 de lăcașuri de închinăciune situate între munții Severinului și Nistru, între Iași și Dunăre, dintre care mai bine de 130 păstrează frescele originare într-o stare mai bună sau mai proastă de conservare. Acest material unic, în mare parte inedit, îmi va permite ca în cadrul lucrării *Oamenii epocii fanariote*, a cărei apariție este prevăzută pentru anul 2017, să reconstitui imaginea societății din Țara Românească și Moldova cu oamenii ei mari și mici (domni, boieri, slujitori ai bisericii de toate rangurile, meșteșugari, negustori, oșteni, dar și moșneni sau ciobani), ce își etalează cu mândrie în ochii posterității cele mai frumoase costume, bijuterii, arme ori coafuri.

În plus, interesele mele s-au îndreptat și asupra familiilor grecești din România, dat fiind rolul însemnat pe care l-au jucat unele dintre acestea în țara noastră începând din perioada medievală până în epoca actuală. În acest sens am elaborat monografia *Grecii se întorc în România* (Paralela 45, 2015), tradusă în engleză, greacă (Zaharopoulos, Atena 2016) și arabă (sub tipar la Cairo) și intenționez să conduc teze de doctorat dedicate contribuției unor familii grecești la dezvoltarea spirituală a României. Desigur, urmăresc să îndrum și alte lucrări dedicate elenismului din Principatele Române, inclusiv textelor grecești inedite păstrate sub formă de manuscris la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională, Muzeul Național de Istorie, Muzeul Municipiului București și în alte instituții de profil din țară, întrucât editarea și studierea

multora dintre acestea ar fi de natură a aduce contribuții notabile la cunoașterea literaturii, istoriei, societății române sau grecești a epocii.

Pe de altă parte, încă de pe băncile facultății am desfășurat o activitate susținută de traducător de literatură, transpunând în limba română opere ale mai multor scriitori greci antici (Aristofan, Plutarh, Iamblichos) și moderni (Ritsos, Embirikos, Engonopoulos, Yannaras, Koromila etc.), dar și latini (Plinius cel Bătrân, Seneca). Aceasta s-a bucurat de o vie apreciere din partea publicului și specialiștilor, după cum o dovedește faptul că societatea greacă a traducătorilor de literatură mi-a decernat în anul 2012 premiul *Rigas Velestinlis* pentru cea mai bună tălmăcire din greacă în limbi balcanice și invers. Urmărind să depășesc de timpuriu nivelul unor inițiative individuale, am înființat și coordonez la editura *Omonia* o serie de antologii științifice bilingve din opera celor mai reprezentativi poeți greci ai secolului XX, în timp ce în anul 2017 voi crea la una dintre marile edituri românești o colecție de proză greacă actuală, tradusă, sub îndrumarea mea, de cei mai valoroși absolvenți de filologie neolenă ai Universității din București.

2. Rezumat în limba engleză (Abstract)

Even before having graduated, with a grade point average of 10 (the maximum allowed), the Bachelor and Master studies of Classical Philology at the University of Bucharest, I had been keen on specializing in the field of Modern Greek language and literature, having, therefore, attended all the courses that the Romanian higher education system had to offer at the time. Finding them unfulfilling, I went on by attending in-depth courses offered by some of Greece's most prestigious academic institutions (University of the Aegean, 2002, the Aristotle University of Thessaloniki, 2004, the Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 2004, National and Kapodistrian University of Athens, 2006), where I enjoyed the opportunity of becoming the scientific apprentice of some of the most illustrious, high-ranking, scholars in the field, such as professors Konstantinos Dimadis and Konstantinos Minas.

This allowed me to be the one that, under the mindful guidance of Professor Florica Bechet, helped build the first higher education program in Romania devoted to the study of the Modern Greek language and literature, which, after fifteen years of strenuous work, turned into

one of the most reputable programs of the sort in Eastern Europe. In organising it I attached importance to both ensuring a high academic qualification and giving the students the practical preparation needed to make them competitive on a labour market getting increasingly restrictive in its requirements. Always keeping in mind these objectives, I managed to initiate an extensive program of private-sponsored scholarships, meant to give deserving, but resourceless youths the chance to gain a higher education in Modern Greek. We have also built a partnership with the Hellenic-Romanian Chamber of Commerce and with other organisations of Greek businessmen, aiming to give our most talented alumni employment opportunities, right after graduation. No less successful have we been in developing a fruitful collaboration with the business community that has brought considerable financing that allowed not only for the renewal of the learning materials, audio-video and IT equipment of the Classical Philology Department at the University of Bucharest, but also for many cultural-scientific events and pioneering research projects to be carried out.

Since the very beginning of my career, I deemed it my absolute priority to identify some research niches that may allow me to bring forth an original scientific contribution that may prove equally interesting from the points of view of both the Greek and the Romanian cultures. Therefore I chose to dedicate my PhD thesis to the poems of Stavrinos and Palamedes on Michael the Brave, to whom I devoted an exhaustive study, on the linguistic, literary and historical levels, making an important addition to the knowledge of Ottoman-era Greek language, of the evolution of the Greek epic tradition and of the turbulent age of the prince of the first Romanian unification. Thanks to this personal contribution, my PhD thesis was accepted for publication by the prestigious Humanitas publishing house, under the title *Mihai Viteazul – eroul eposului grec (Michael the Brave – hero of the Greek epics)*, together with a vast Greek language summary, meant to bring the conclusions of my research within the reach of the hellenophonic world. This did not put an end to my treading this path, but, instead, stimulated my ambition to further my research on Michael the Brave's links to the Greek world of the time or on the presence of Greek figures in Wallachia at the turn of the century marked by its reign (16th to 17th).

Realising, however, the need for periodic renewal of research subjects, I later turned my attention towards one of the great men of letters of the early Greek Enlightenment, Nicholas Mavrocordatos, the last of the important rulers of a Romanian principality that had not yet had a

monograph dedicated to him. My attempt to fill this gap was not performed in isolation, but, first and foremost, by a comparison process, placing the Greek prince in contradistinction to its great Romanian rival (in both the political arena and the literary field), Dimitrie Cantemir. Obviously, I also took care to put the figures of the two scholars in context, projecting them on the background of the dramatic geopolitical evolutions taking place at the dawn of the 18th century, that were shaking the Romanian principalities, turned into a battleground for the Habsburg, the Russian and the Ottoman empires. It is thus that my book *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat, Rivalități politice și literare la începutul secolului XVIII* (*Dimitrie Cantemir and Nicholas Mavrocordatos, Political and literary rivalries at the beginning of the 18th century*) (Humanitas, 2011), built almost entirely starting from the primary sources of the time, turned out to represent not only a set of mirror-image biographies, but a depiction of the period in its entirety, an interdisciplinary work, wherein history, philology, philosophy, the history of art and of music intermingle in a unitary ensemble, following the well-established tradition of ancient philology.

Encouraged not only by the success met by the said book, which received the *Petru Creția* award from the National Museum of the Romanian Literature, but also by the expertise I had gained on the beginnings of the Phanariot age, I started an even more ambitious project, aiming to reconstruct the big picture of the Romanian-Greek-Oriental civilisation that developed in Wallachia's capital city between 1716 and 1821 (*Bucureștiul fanariot*). Organised in three volumes, it may claim the title of the amplest work ever dedicated to Bucharest (over 1500 pages), including chapters on the geographical background, the city's topography, the civil and religious architecture, political and religious ceremonies, wars, invasions, riots and the natural catastrophes that shook the city, Bucharest's administration, social and medical aid, economic activities, the daily life, the high life and the cultural life of the city, the contribution of the communities of foreigners living in Bucharest to its profile. The first of these volumes, *Bucureștiul fanariot, Biserici, ceremonii, războaie* (*Phanariote Bucharest. Churches, Ceremonies, Wars*) (517 + 32 pag) has already been published at Humanitas publishing house, in 2015, attracting wide attention and receiving large praise from the specialists, while the second one is already close to completion.

Simultaneously with this research, I became aware of the importance that votive portraits may hold for the knowledge of the Romanian 18th century society and therefore started a far-

reaching campaign to identify and photograph the donor's images kept in the churches built in Wallachia and Moldavia between 1711 and 1821. Hence I visited more than 230 holy prayer sites located in the area between Severin Mountains and the Dniester, between Iași and the Danube, of which more than 130 still keep their original frescoes, some well conserved, the others less so. This unique documentation, largely unpublished, will allow me to reconstruct, inside the pages of the book *Oamenii epocii fanariote (The people of the Phanariote age)*, scheduled for publishing in 2017, the image of the Wallachian and Moldavian societies, with their people, low- or high-born (princes, boyars, churchmen of all ranks, artisans, merchants, warriors, but also freemen and shepherds), proudly showing off to the posterity their most splendid costumes, jewels, weapons and hairstyles.

In addition, my interest has been also drawn towards the Greek families in Romania, due to the important role they have been playing in our country, since the Middle Ages and up to our times. To this purpose I came up with the monograph *Grecii se întorc în România (The Greeks return to Romania)* (Paralela 45, 2015), translated into English, Greek (Zaharopoulos, Athens 2016) and Arabic (currently printing in Cairo), and I intend to supervise PhD theses dedicated to the contribution of Greek families to the spiritual development of Romania. Of course, I aim to supervise theses dedicated to a wide range of topics within the field of the Hellenism of the Romanian Principalities, including the unpublished Greek texts kept in manuscript form at the Library of the Romanian Academy, the National Library, the National History Museum, The Museum of Bucharest Municipality and other such institutions we find in our country, since editing and studying an important part of them may bring notable contributions to the current state of knowledge about the literature, history, and society of the time, both Romanian and Greek.

On the other hand, ever since my years as a student, I did an assiduous work of translating literature, converting into Romanian the works of not only Greek writers, both ancient (Aristophanes, Plutarch, Iamblichus) and modern (Ritsos, Embirikos, Engonopoulos, Yannaras, Koromila etc.), but also Latin ones (Plinius the Elder, Seneca). This activity enjoyed a lively appreciation from the public and specialists alike, as proven by the fact that in 2012 I was awarded the prize *Rigas of Velestino* for the best translation from Greek to a Balkan language and vice-versa, by the Hellenic Society of Translators of Literature. Having long since been aiming to go beyond the level of individual initiatives, I founded and I am presently coordinating

a series of scientific bilingual anthologies of works by the most representative 20th century Greek poets, at *Omonia* publishing house. This trend will be widened in 2017 by my creating, at one of the large Romanian publishing houses, a collection of Greek contemporary prose, translated, under my supervision, by the worthiest alumni of the University of Bucharest that specialised in neo-Hellenic philology.